

Istraživanje: **Bezbjednost novinara/ki kroz sudsku praksu 2012-2022**

Projekat "Bezbjednost novinara/ki kroz sudsku praksu", koji realizuje SMCG podržan je kroz program „Pristup pravdi i ljudskim pravima u Crnoj Gori – Projekat monitoringa suđenja 2021 – 2023” koji sprovode Centar za monitoring i istraživanje (CeMI) i Akcija za ljudska prava (HRA). Projekat finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave.

Istraživanje:

Bezbjednost novinara/ki kroz sudsku praksu 2012-2022.

Autorka:

Marijana Camović-Veličković

Saradnici:

Mirko Bošković

Ana Raičević

Bojana Konatar

Dražan Đurašković

Kristina Pašić

Za izdavača:

Sindikata medija Crne Gore

Prevoditeljke:

Jelena Mitrović, Vanja Miličić

Lektor:

Predrag Nikolić

Dizajn i štampa:

Aspida doo (print4you.me)

Podgorica, april 2023.

Ovo istraživanje kreirano je kroz projekat "Bezbjednost novinara kroz sudsku praksu", koji realizuje Sindikat medija Crne Gore (SMCG). Projekat je podržan od strane Centar za monitoring i istraživanje (CeMI) u okviru program „Pristup pravdi i ljudskim pravima u Crnoj Gori – Projekat monitoringa suđenja 2021 – 2023“ koji finansira Evropska unija, a kofinansira Ministarstvo javne uprave.

Sadržaj ovog istraživanja isključiva je odgovornost Sindikata medija Crne Gore (SMCG) i ne odražava nužno stavove CeMI-ja, Evropske unije ili Ministarstva javne uprave.

**Finansira
Evropska unija**

SADRŽAJ: ---

UVOD.....	04
BEZBJEDNOST I ZAŠTITA NOVINARA/KI - IZ MATERIJALNOG I PROCESNOG UGLA.....	06
OPŠTI OSVRT.....	06
DODATNE GARANCIJE ZA BEZBJEDNOST I ZAŠTITU NOVINARA/KI I DRUGIH MEDIJSKIH RADNIKA.....	08
BEZBJEDNOST NOVINARA/KI KROZ SUDSKU PRAKSU 2012-2022.....	10
UVODNE NAPOMENE.....	10
METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	10
KAKVI SU NALAZI?.....	13
DOKUMENTACIONA ANALIZA SPISA OSNOVNOG SUDA U PODGORICI.....	17
• K.BR. 677/17 I K. BR. 339/21.....	17
• K. BR. 386/11.....	18
• PREDMET K. BR. 186/2018.....	20
• PREDMET K. BR. 339/21.....	20
ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	22

Sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva i neophodan uslov za njegovo postojanje i prosperitet. Bezbjednost svih onih koji su prvi na „braniku demokratije“ važan je aspekt ove slobode, te pokazatelj demokratičnosti i otvorenosti tog društva, a među njima posebno važno mjesto imaju novinari i drugi medijski radnici, koji kroz posao informisanja javnosti, unaprjeđuju rad institucija i podstiču vladavinu prava, te utiču na usmjeravanje društva u demokratske tokove. Iako stremi ka evropskim vrijednostima, u Crnoj Gori su napadi na sve one koji kritikuju vlast i spremni su da raskrinkaju nezakonite i negativne društvene pojave, a posebno na novinare, još uvijek na visokom nivou. Napadi na novinare i ostale medijske radnike predstavljaju posebno teške povrede ljudskih prava, koje se reflektuju na društvo u cjelini, lišavajući javnosti svog prava da bude informisano, te ograničavajući javnu debatu, koja je i srž pluralističke demokratije.

Sloboda izražavanja zajemčena je kako nacionalnim, tako i međunarodnim propisima. Evropski sud za ljudska prava (ESLJP), u svom tumačenju člana 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, stoji na stanovištu da „sloboda izražavanja predstavlja jedan od osnovnih temelja demokratskog društva, jedan od osnovnih uslova za njegovo napredovanje i za razvoj svakog čoveka“¹. Međutim, radi ostvarivanja i zaštite tog prava sa druge strane je država koja bi trebala da uspostavi djelotvoran mehanizam za zaštitu novinara i svih onih koji se bave poslovima od javnog značaja, kako bi se stvorilo povoljno okruženje za učestvovanje u javnoj debati svih zainteresovanih, omogućavajući im da izraze svoja mišljenja i ideje bez ikakvog straha, čak i onda kada su njihova mišljenja i ideje u suprotnosti sa onim mišljenjima i idejama koje zvanične vlasti brane ili sa onima koje zastupa značajan deo javnog mnjenja, čak i onda kada su one iritantne ili šokantne za javno mnjenje.²

Kada je u pitanju sistem zaštite bezbjednosti i sigurnost novinara/ki i drugih medijskih radnika u Crnoj Gori, možemo reći da je daleko od

1 Handyside protiv Ujedinjenog Kraljevstva, stav 49;

2 Dink protiv Turske, stav 137; Khadija Ismayilova protiv Azerbejdžana, stav 158;

savršenog, ali da su izvjesni pomaci napravljeni, iako i dalje postoji veliki prostor za unaprjeđenje. Naime, izvjesni napredak i pozitivni pomaci ostvareni su izmjenama u Komisiji za istragu napada na novinare. Sa druge strane zakonski okvir za zaštitu novinara i drugih medijskih radnika je djelimično unaprijeđen usvajanjem izmjena i dopuna Krivičnog zakonika, kojim je propisana strožija krivičnopravna zaštita novinara/ki. Međutim, samo podatak da su u prethodne tri godine registrovana 73 slučaja prijetnji, uznemiravanja i napada na novinare i zaposlene u medijima³, govori u prilog činjenici da je pred Crnom Gorom dug put kako bi se razvili djelotvorni mehanizmi zaštite novinara/ki i unaprijedio njihov položaj. Takođe, nekažnjivost i teret starih, neriješenih slučajeva i dalje predstavlja ozbiljan problem, ali svakako ohrabruje podatak da se novi slučajevi napada efikasnije rješavaju. Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova tokom prošle godine registrovala je 21 događaj napada na novinare/ke i medije. “Od tog broja 12 je kvalifikovano kao krivično djelo koje se goni po službenoj dužnosti, sedam je rasvijetljeno i izvršioци su procesuirani, dok je pet događaja za sada nerasvijetljeno.”⁴

Imajući u vidu sve prethodno navedeno ova analiza ima upravo za cilj da, podigne nivo svijesti o neophodnosti suočavanja sa ovim problemom i to na način stalnog preispitivanja i unaprjeđivanja procedura, te identifikovanja loših karika, a sve u cilju poboljšanja sistema zaštite bezbjednosti novinara i medijskih radnika.

3 <https://www.facebook.com/421415001273505/posts/5667645503317069/>

4 Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, Odgovor Sindikatu medija Crne Gore, 13.01.2022.

BEZBJEDNOST I ZAŠTITA NOVINARA/KI

- iz materijalnog i procesnog ugla

Opšti osvrt

Državni organi imaju obavezu da istraže sve slučajeve prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija. Istraga mora da bude djelotvorna, brza i temeljna, a sa ciljem otkrivanja i kažnjavanja svih odgovornih lica. Komitet ministara Savjeta Evrope je 2011. godine usvojio smjernice u cilju iskorjenjivanja teških kršenja ljudskih prava, u kojima je ustanovio kriterijume prema kojima djelotvorna istraga treba da bude: adekvatna, temeljna, nepristrasna i nezavisna, brza i pod nadzorom javnosti⁵. Međutim, uprkos svim standardima, situacija u oblasti bezbjednosti novinara se, nažalost, i dalje pogoršava. Rekord po broju prijetnji i napada na novinare iz 2020.godine, je ubrzo premašen u 2021.godini, kada je registrovano 28 slučajeva, a koju po broju napada prati i 2022.godina, kada je registrovano 28 slučajeva⁶. Međutim, statistički podaci i posebne baze podataka odnosno evidencije napada na novinare i dalje ne postoje, već se podaci mogu dobiti isključivo na zahtjev. Izuzetak i pozitivan primjer je Institucija Ombudsmana, s obzirom da proaktivno objavljuju informacije, a vode i posebne baze podataka, koje su pretražive i po socio-ekonomskim kriterijumima⁷.

Osim kod nas i u zemljama okruženja i Evropi novinari i drugi medijski radnici su sve više izloženi napadima, pa čak i ubistvima zbog svog istraživačkog rada, mišljenja ili izvještavanja. Tragom ove alarmantne situacije Komitet ministara Saveta Evrope je u aprilu 2016. godine usvojio **Preporuku CM/Rec(2016)4 o zaštiti novinarstva i bezbednosti novinara i ostalih medijskih aktera.**

5 Smjernice Iskorijenjivanje nekažnjivosti teških kršenja ljudskih prava koje je usvojio Komitet ministara 30. marta 2011. godine na 1.110. sastanku zamjenika ministara;

6 www.safejournalist.net ;

7 "Indeks bezbjednosti novinara Zapadnog Balkana", narativni izvještaj CG 2021, str.34, dostupno na: <https://safejournalists.net/resources/1/indeks-bezbjednosti-novinar-zapadnog-balkana-narativni-izvjestaj-crna-gora-2021/?lang=me> ;

Ova Preporuka daje detaljne smjernice državama članicama za postupanje u oblastima sprječavanja, zaštite, krivičnog gonjenja, unaprjeđenja informisanja, obrazovanja i podizanja nivoa svijesti, sa ciljem da se obezbijedi djelotvorna zaštita novinarstva i bezbjednost novinara i ostalih medijskih radnika. Preporukom se države članice, među kojima je i Crna Gora, još jednom podsjećaju na značaj novinarskog posla u svakom demokratskom društvu. U ovoj Preporuci kao glavni zahtjev državama članicama postavlja se obaveza da obezbijede efektivne istrage, sprovedene od strane nezavisnih, nepristrasnih i objektivnih državnih organa, kako bi se kaznilo svako lice koje je umiješano u napad ili ubistvo novinara. Ako država ne može da privede pravdi lica koja izvrše napad na novinare, onda mora ustanoviti specijalizovano nezavisno tijelo koje će sprovesti istragu⁸. Takođe, i Evropska komisija je u svom izvještaju od 16.09.2021. godine⁹ dala više preporuka za poboljšanje bezbjednosti novinara i drugih medijskih radnika, uključujući bolju zaštitu novinara tokom demonstracija, veću bezbjednost na internetu i posebnu podršku novinarkama, te između ostalog istakla potrebu kreiranja nezavisnih nacionalnih službi za podršku, telefonskih linija za pomoć, pravnu i psihološku pomoć, formiranje skloništa za novinare i druge medijske radnike koji su izloženi napadima itd.

Kako bi se uspostavila veća efikasnost u istragama napada na novinare i kako bi se ispitalo postupanje državnih organa u istragama prethodnih slučajeva napada na novinare Vlada Crne Gore formirala je 2014. godine ***Komisiju za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji i nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija***, ali koja nije postigla neke značajnije rezultate. Glavni razlog tome je nepostojanje političke volje za unapređivanje situacije i nepostupanje po preporukama Komisije. Međutim, nakon novog saziva Komisije iz aprila 2021.godine primjetni su pomaci, te je evidentan pojačan trud pravosudnih organa u vezi sa istragama kako prethodnih, tako i novih slučajeva, a što

⁸ <https://rm.coe.int/ser-cm-rec-2016-4-protection-of-journalism-pdf/16809371ea?fbclid=IwAR2l4SDkBVX-wHP6RXNIEb3c7zbgAwOW6UZZ3yjQ4juj2rGJQE22lk53QbSQ>

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021H1534&from=HR> ;

Komisija objavljuje kroz petomjesečne izvještaje o svom radu, sa prikazom analiziranih slučajeva. Na ovaj način, Komisija za praćenje istraga napada na novinare daje značajan doprinos, ukazujući na propuste u dosadašnjim istragama, ali i sugerisanjem određenih mjera ili radnji koje bi se mogle sprovesti u ponovnim istragama, kako bi eventualno došlo do rješavanja ovih slučajeva.

Dodatne garancije za bezbjednost i zaštitu novinara/ki i drugih medijskih radnika

Crna Gora, iako je bilo obećanja, za sada nije obezbijedila dodatne preventivne mehanizme, koji bi trebalo da budu uspostavljeni u svrhu zaštite novinara/ki i drugih medijskih radnika koji se nađu na meti prijetnji, zastrašivanja, fizičkog ili psihičkog ugrožavanja u vezi sa poslom koji obavljaju.

Po uzoru na zemlje u okruženju, koje su usvojile već neke od mehanizama, ali i preporuke date u tom pravcu od strane međunarodnih tijela, smatramo da bi za unaprjeđenje zaštite i bezbjednosti novinara/ki i drugih medijskih radnika bilo od velikog značaja formiranje posebnog tima u Ministarstvu unutrašnjih poslova i tužilaštvima – tzv. kontakt tačaka odnosno određivanje lica u policiji i tužilaštvima, koja bi bila zadužena da koordiniraju postupanje u slučajevima izvršenja krivičnih djela na štetu novinara, te uspostavljanje dežurne telefonske linije i platforme na Internetu za hitne slučajeve koje bi bile dostupne 24h na dan, kako bi novinari/ke i drugi medijski radnici, u slučaju potrebe, imali trenutani pristup zaštitnim mjerama. Nakon procjene slučaja od strane pravnikar putem dežurnih linija, ukoliko postoji sumnja da je izvršeno krivično djelo ili prekršaj u vezi obavljanja profesionalne djelatnosti, novinar/ka i drugi medijski radnik se upućuje na kontakt tačke u tužilaštvu i policiji koji će se dalje baviti slučajem, te djelovati brzo kako bi se sačuvali svi tragovi.

Nadalje, ukoliko se slučaj procesuirar, već dovoljno težak položaj novinara/ke i drugog medijskog radnika, koji je meta napada zbog obavljanja

svog posla, je dodatno otežan činjenicom da država ne nudi adekvatne servise pomoći i podrške, koji bi u prvom redu, u kontekstu ove analize, podrazumijevali mogućnost besplatne pravne pomoći i zastupanja od strane kvalifikovanog punomoćnika, ali i psihološke i medicinske podrške, u slučaju potrebe.

Takođe, ako se pruža policijska zaštita, treba težiti tome da je relevantno osoblje prošlo obuku o standardima ljudskih prava, te ukoliko je moguće taj zadatak povjeriti i posebnim timovima. Osim na ovom nivou potrebno je kontinuirano sprovoditi obuke za sve aktere koji su uključeni u postupanje i odlučivanje (policijske službenike, tužioce, sudije itd), a u vezi zaštite slobode izražavanja i novinara, posebne aspekte istraga napada na novinare i druga važna pitanja, posebno u svijetlu istraga starih slučajeva napada na novinare, ali i primjenu izmijenjenog Krivičnog zakonika, koji predviđa strožije kazne za napadače na novinare/-ke i druge medijske radnike. Na ovaj način se obezbjeđuje da su zaposleni u svim državnim organima u potpunosti svjesni odgovarajućih obaveza države u skladu sa međunarodnim pravom ljudskih prava, kao i što te obaveze znače za svaki organ u praksi. Protokoli i programi obuke treba da uvažavaju važnu ulogu koju novinari i ostali medijski akteri imaju u demokratskom društvu, te odražavaju međunarodne standarde ljudskih prava.

Statistički podaci i posebne evidencije napada na novinare/ke i druge medijske radnike i dalje se ne objavljuju proaktivno, već se podaci mogu dobiti isključivo na zahtjev, te je u tom smislu neophodno uspostaviti mehanizme za prikupljanje i praćenje informacija, kao što su baze podataka, kako bi se omogućilo prikupljanje, analiza i prijavljivanje konkretnih kvantitativnih i kvalitativnih, razvrstanih podataka o napadima na novinare/ke i medijske radnike.

Bezbjednost novinara/ki kroz sudsku praksu 2012-2022.

Uvodne napomene

Sloboda medija i bezbjednost novinara u Crnoj Gori ugrožene su već duži niz godina. Samo tokom prethodne dvije godine registrovana su 73 slučaja napada, prijetnji i pritisaka na novinare. Upravo to je bio razlog za iniciranje projekta koji ima za cilj prikupljanje podataka o sudskim postupcima zbog ugrožavanja bezbjednosti novinara u poslednjih 10 godina. Ovim projektom želi se uticati na unapređenje rada osnovnih sudova u Crnoj Gori kroz senzibilisanje sudija i tužilaca za pitanja bezbjednosti novinara. Projektom je planirano da se odradi analiza pravosnažnih sudskih presuda u slučajevima ugrožavanja bezbjednosti novinara i drugih medijskih radnika, a kao rezultat, predložiće se neka rješenja koja bi mogla da doprinesu unapređenju sudske prakse i efikasnijem rješavanju ovih predmeta.

Ovim projektom se želi uticati i na unapređenje sigurnosti i bezbjednosti novinara/ki i drugih medijskih radnika/ca, ali i medija- jer će se monitoringom otkriti koliki je broj predmeta, starosna i polna struktura oštećenih, iz kojih medija dolaze, koliko dugo traju postupci i kakva je sudska praksa.

Projekat je bio podijeljen u dvije faze, prvu koja se odnosila na prikupljanje materijala i arhivske građe i drugu koja je podrazumijevala analizu prikupljenih podataka i komunikaciju sa sudijama i tužiocima.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Polazeći od definisanog predmeta istraživanja, izrađen je istraživački plan,¹⁰ koji je zasnovan na dva osnovna principa:

- Imajući u vidu karakteristike i višedimenzionalni značaj predmeta proučavanja, za donošenje validnih zaključaka neophodno je koristiti različite istraživačke strategije;

¹⁰ Okvir za metodologiju istraživanja definisan po ugledu na: Bošković M., "Pritvor u postupku prema maloljetnicima u Crnoj Gori", Pravni zbornik – Časopis za pravnu teoriju i praksu 1/2022.

- Istraživanje je potrebno vršiti po fazama, kako bi rezultati prikupljeni tokom jedne faze ukazali na adekvatne istraživačke strategije koje je moguće primijeniti u sljedećim.

Tokom istraživanja, a imajući u vidu prirodu njegovog predmeta, korišćen je multidisciplinarni pristup, koji se sastoji u kombinovanju više različitih tehnika prikupljanja činjenica i metoda proučavanja (tzv. triangulacija),¹¹ kako bi se ukrštanjem tako dobijenih podataka i metoda, dobio najadekvatniji mogući odgovor na postavljena istraživačka pitanja.

Zamišljeno je da prva faza istraživanja omogući kreiranje opšte slike o postupanju pravosudnih organa u slučajevima ugrožavanja bezbjednosti novinara u Crnoj Gori, za period 2012. do 2022. godine, tokom koje bi primjenom kvantitativnih, statističkih metoda bili obrađeni podaci pravosudnih organa – sudova i državnih tužilaštava.

Ovi podaci poslužili su kao osnov za sprovođenje druge faze istraživanja, koja se sastojala u analizi sudskih spisa predmeta formiranih i presuđenih zbog krivičnih djela u kojima je došlo do ugrožavanja bezbjednosti novinara, za posmatrani period. Analiza statističkih podataka, pokazala je, kako će se vidjeti, da je od svih pravosnažno presuđenih predmeta pred osnovnim sudovima, gotovo polovina (15) bila u mjesnoj nadležnosti Osnovnog suda u Podgorici. S obzirom da je nadležan za postupanje u odnosu na trećinu ukupnog stanovništva Crne Gore¹², za okvir uzorka su odabrani predmeti Osnovnog suda u Podgorici, u kojima je suđeno za neko od krivičnih djela čije je izvršenje na neki način imalo za posljedicu ugrožavanje bezbjednosti novinara, uz stanovište da će time, kada iz formiranog okvira odaberemo uzorak (sample), biti ispunjen kriterijum njegove „reprezentativnosti“¹³ tako da se zaključci izvedeni na osnovu primijenjenog metoda dokumentacione analize ovih spisa, mogu uopštiti na sve osnovne sudove.

11 Više o tome: Ignjatović Đ., Metodologija istraživanja kriminaliteta, sa metodikom izrade naučnog rada – Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Biblioteka CRIMEN, Beograd 2018, p. 137-139.

12 <https://www.monstat.org/cg/page.php?id=273&pageid=48> [01. 02. 2023.].

13 Ignjatović Đ., Metodologija istraživanja kriminaliteta, sa metodikom izrade naučnog rada – Treće izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd 2018, p. 86.

Očekivani ishod primijenjenog metoda dokumentacione analize sudskih spisa podrazumijevao je sticanje potpunijih saznanja u dva pravca. Zbog toga su iz definisanog okvira, za uzorak odabrane dvije grupe predmeta Osnovnog suda u Podgorici. Fokus analize prve grupe predmeta biće analiza trajanja krivičnih postupaka, te procesne „korektnosti“ njihovog vođenja, u smislu da li su ispunjeni kriterijumi pravičnog suđenja u razumnom roku, u kontekstu odredbi čl. 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stoga su za analizu odabrani predmeti u kojima je postupak vremenski nešto duže trajao, kao i dva predmeta sa prosječnim trajanjem postupka. Predmet analize druge grupe predmeta jeste u najširem smislu kaznena politika sudova u pogledu krivičnih djela čijim se izvršenjem istovremeno ugrožava bezbjednost novinara, odnosno konkretnije, ispitivanje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti koje sudovi tipično uzimaju u obzir prilikom odmjeravanja kazne. Za uzorak su odabrani predmeti u kojima je izricana najviša, odnosno najniža kazna, među predmetima koji čine okvir uzorka.

U cilju sveobuhvatnog sagledavanja faktora i okolnosti koji dominantno utiču na rezonovanje državnih tužilaca i sudija prilikom postupanja u predmetima za krivična djela čijim izvršenjem dolazi do ugrožavanja bezbjednosti novinara, u trećoj fazi istraživanja obavljen je intervju sa državnim tužiocima Osnovnog državnog tužilaštva u Podgorici i sudijama Osnovnog suda u Podgorici, koji su ujedno i bili akteri nekih od analiziranih predmeta. Pitanja su strukturisana na osnovu podataka i zaključaka izvedenih iz analize sudskih spisa i bila su otvorenog tipa, kako bi ispitanici mogli što slobodnije, u njima prikladnoj formi, iznijeti svoje stavove o postavljenoj problematici. Da bi došli do uporedivih podataka i uočili eventualne razlike u stavovima o pitanjima relevantnim za predmet istraživanja, obavljen je razgovor i sa predstavnicima medija u Crnoj Gori.

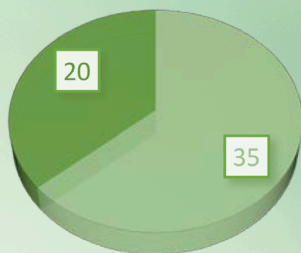
Ispoljene razlike u određenim stavovima između nosilaca pravosudne funkcije sa jedne i medijskih poslenika, sa druge strane, o različitim segmentima i efektima krivičnih postupaka za krivična djela čija je jedna od posljedica ugrožavanje bezbjednosti novinara, mogu predstavljati dragocjeno polazište za potencijalno revidiranje stavova i usvajanje drugačijeg pristupa prilikom vođenja postupaka i odlučivanja.

Kakvi su nalazi?

U analiziranom periodu, a u skladu sa podacima osnovnih i sudova za prekršaje, prikupljeni su podaci o 55 sudskih postupaka zbog ugrožavanja bezbjednosti novinara ili drugih medijskih radnika. Od tog broja, 35 slučaja vođeno je (ili se i dalje vodi) pred osnovnim sudovima dok se 20 njih vodilo ili se i dalje vodi pred sudovima za prekršaje.

Kada su u pitanju sudovi za prekršaje, u poslednjih deset godina, prema podacima koji su dostavljeni istraživačkom timu, pokrenuto je 20 slučajeva zbog ugrožavanja sigurnosti novinara i drugih medijskih radnika.¹⁴ Od tog broja, aktivno je 6 dok je 12 slučajeva pravosnažno okončano, a za 2 slučaja nema podataka. Najviše slučajeva bilo je u Sudu za prekršaje u Podgorici (14), u Budvi je pokrenuto pet slučajeva i jedan u Bijelom Polju.

Broj postupaka

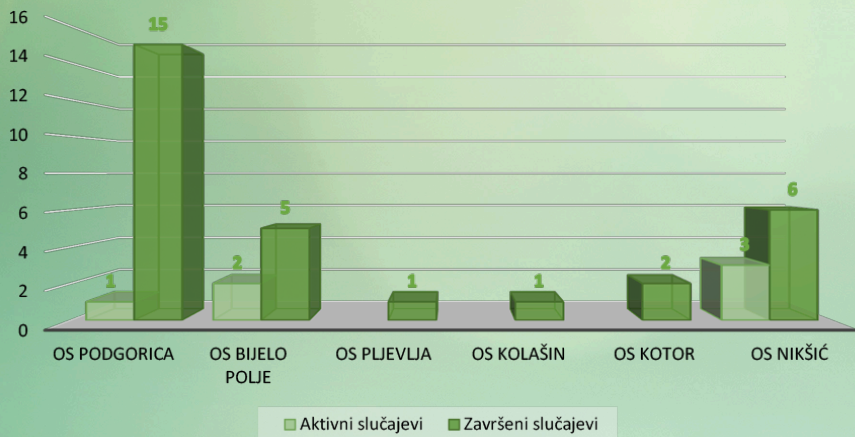
■ Osnovni sudovi ■ Sudovi za prekršaje

Od ukupno 35 slučajeva koji su vođeni u osnovnim sudovima, njih 29 je pravosnažno okončano, dok šest postupaka i dalje traje. U analiziranom periodu, slučajevi su vođeni u šest osnovnih sudova i to u Podgorici (15), Bijelom Polju (5), Pljevljima (1), Kolašinu (1), Kotoru (2) i Nikšiću (7). Kada su u pitanju aktivni slučajevi, najviše ih je u Nikšiću 3, u Bijelom Polju

¹⁴ Sudovi za prekršaje u Crnoj Gori nisu dio informacionog sistema sudstva, pa su tako podaci koji su dostavljeni od strane sudova jedine informacije o predmetima koji su se vodili.

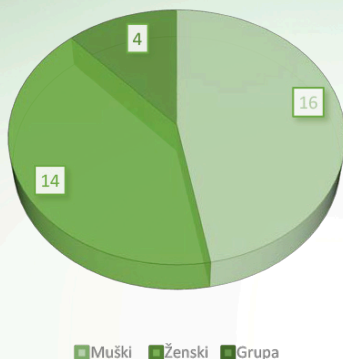
2, dok je jedan aktivan i u Podgorici. Od šest aktivnih slučajeva samo jedan datira iz 2021. godine, dok su ostali pokrenuti 2022. godine.

Aktivni i završeni slučajevi

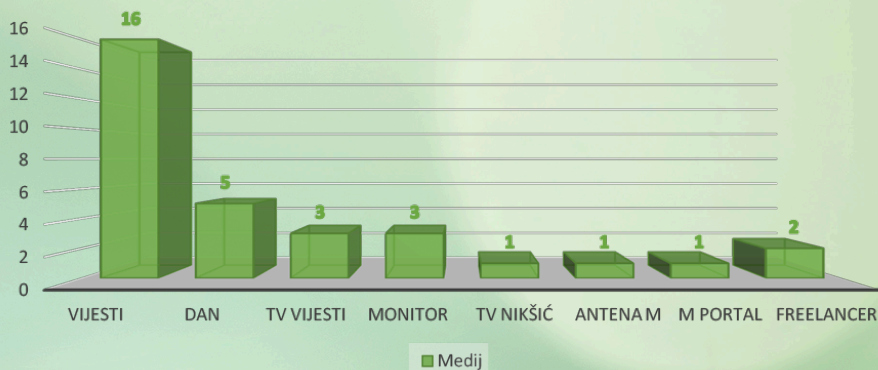
Kada su u pitanju oštećeni, najviše postupaka vodi se zbog ugrožavanja sigurnosti osoba muškog pola (23). Čak 20 slučajeva pokrenuto je zbog ugrožavanja sigurnosti žena u medijima, a u pet slučajeva oštećeni su grupe odnosno više predstavnika medija. Za 7 slučajeva nema dostupnih podataka. Slična je situacija i kada su u pitanju postupci pred osnovnim sudovima. Žene su oštećene u 14 predmeta, muškarci u 16 slučajeva, a grupa medijskih radnika u 4 slučaja.

Pol oštećenih

Prikupljeni podaci pokazuju da se u većini slučajeva ugrožavanja bezbjednosti novinara koji su se vodili pred osnovnim sudovima radilo o licima koja su radila u novinari Vijesti (16). Registrovano je i pet slučajeva ugrožavanja sigurnosti zaposlenih u Danu, i po tri slučaja u kojima su oštećeni bili lica koja su radila za RTCG, TV Vijesti i Monitor.

Medij

U najvećem broju slučajeva koji su se vodili pred osnovnim sudovima u Crnoj Gori donesene su osuđujuće presude (23), dok su oslobađajuće presude donijete u šest slučajeva. Preostalih šest slučajeva i dalje je aktivno. Kada je riječ o osuđujućim presudama, uslovna osuda nije dosuđena u 22 slučaja. Sedam osuđujućih presuda za ugrožavanje sigurnosti novinara i/ili drugih medijskih radnika predviđalo je uslovnu osudu počinioca.

Analiza je pokazala da su se kazne za počinioca djela kojima se ugrožava sigurnost novinara i drugih medijskih radnika najčešće odnosile na kazne zatvorom i to u čak 20 slučajeva. Zatvorske kazne su se kretale od 30 dana do 15 mjeseci, ali u prosjeku je izrečena zatvorska kazna u trajanju od 5 mjeseci.

U jednom slučaju je počinitelj krivičnog djela kažnjen novčanom kaznom od 800 eura, u jednom slučaju je dosuđena kazna rada u javnom interesu

od 100 časova, u jednom slučaju je dosuđena kazna zatvora od 4 mjeseca praćena sa novčanom kaznom, dok za jedan slučaj nema dostupnih podataka.

Prosječno trajanje sudskih postupaka je 9 mjeseci, ali je bilo primjera da su slučajevi rješavani u rekordnom roku (1.5 mjeseci). Ipak, čak u pet slučajeva suđenje je trajalo više od jedne godine, a najduži postupak vođen je rekordnih 35 mjeseci. Svi slučajevi koji su vođeni duže od jedne godine bili su pokrenuti u Osnovnom sudu u Podgorici i u svima su oštećeni radili u istom mediju – nezavisnom dnevniku Vijesti.

Samo u jednom slučaju drugostepeni organ revidirao je odluku Osnovnog suda u Podgorici i u konkretnom slučaju povećao zatvorsku kaznu za pet na devet mjeseci.

Od ukupno 29 završenih slučajeva, čak 18 odnosi se na krivično djelo ugrožavanje bezbjednosti, tri na nasilničko ponašanje, po dva na prinudu, tešku tjelesnu povredu i izazivanje opšte opasnosti, i po jedan na lažno prijavljivanje i nedozvoljeno držanje oružja.

Tokom 2022. godine u osnovnim sudovima u Crnoj Gori ukupno se vodilo sedam postupaka zbog krivičnih djela, čiji kvalifikovani oblici su u primjeni od 2022. godine. Od tog broja, pet slučajeva je i dalje aktivno, i to tri u Nikšiću i po jedan u Bijelom Polju i Podgorici, dok su dva završena osuđujućim presudama po napadače. U jednom slučaju napadač je kažnjen zbog krivičnog djela prinuda sa tri mjeseca zatvora, pri čemu se sud nije pozivao na kvalifikovani oblik, dok je zatvorom u trajanju od četiri mjeseca osuđen napadač u drugom slučaju zbog krivičnog djela ugrožavanje bezbjednosti. U ovom slučaju sud je u presudi istakao da je riječ o djelu učinjenom na štetu osoba koje obavljaju posao od javnog značaja, što znači da je to prva osuđujuća presuda po odredbama izmijenjenog Krivičnog zakonika u dijelu koji se odnosi na novinare i medijske radnike.

DOKUMENTACIONA ANALIZA SPISA OSNOVNOG SUDA U PODGORICI

Kako je već objašnjeno, zavisno od predmeta istraživanja i zaključaka koje namjeravamo izvesti, uzorak predmeta odabranih za analizu može se podijeliti u dvije grupe.

Fokus analize prve grupe predmeta jeste analiza trajanja krivičnih postupaka, te procesne „korektnosti“ njihovog vođenja, u smislu da li su ispunjeni kriterijumi pravičnog suđenja u razumnom roku, u kontekstu odredbi čl. 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Stoga su za analizu odabrani predmeti u kojima je postupak vremenski nešto duže trajao, kao i dva predmeta sa prosječnim trajanjem postupka.

- **K.br. 677/17 i K. br. 339/21**

U navedenim predmetima, dužina trajanja postupka, računajući od trenutka događaja u kome se stiču bitni elementi krivičnog djela, pa do pravosnažnosti presude kojom se okrivljeni oglašava krivim proteklo je 15, odnosno 9 mjeseci. To se, sa čisto vremenskog aspekta, imajući u vidu načela i važeće norme ZKP-a može ocijeniti kao optimalno. Pritom, fokus analize bio je na trajanju sudske faze postupka, koji u oba slučaja, od momenta podnošenja optužnih predloga, pa do izricanja prvostepene presude, nije prešao 6 mjeseci. Na osnovu izvršenog uvida u spise konstatuje se da su poštovani rokovi za zakazivanje i nastavak odloženog glavnog pretresa. Inače, glavni pretresi su odlagani ili zbog dopune dokaznog postupka, potrebe za saslušanjem svjedoka na predlog odbrane i sl., što je sve u skladu sa relevantnim odredbama Zakonika o krivičnom postupku.

Kada je u pitanju predmet K. br. 339/21, došlo je do odlaganja čak 3 glavna pretresa, zbog obustave pružanja pravne pomoći advokata na cijeloj teritoriji Crne Gore, što su svakako okolnosti na koje sud nije imao uticaja, niti mehanizam za prevazilaženje takve situacije. U oba postupka poštovana su

prava odbrane, ali i oštećenih normirana odredbama ZKP-a. Načelno, može se dati ocjena da su suđenja zadovoljila standarde pravičnosti postupka, u razumnom roku, u kontekstu odredbe čl. 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

- **K. br. 386/11**

U ovom predmetu primijećeno je nešto duže trajanje samog postupka. Indikativno je da je od trenutka samog događaja, do podnošenja optužnog predloga u ovom slučaju proteklo skoro dvije godine. S tim u vezi, može se dati ocjena da je proces prikupljanja dokaza i donošenja odluke od strane nadležnog tužilaštva mogao biti donekle brži i efikasniji. Situaciju je komplikovala činjenica da su optužnim predlogom bili obuhvaćeni i „napadač“ i novinar, svako zbog sumnje da je izvršio po jedno krivično djelo, s tim što je novinar u krajnjem ishodu pravosnažno oslobođen od optužbe, dok je drugo lice oglaseno krivim zbog krivičnog djela učinjenog na štetu novinara.

Što se tiče samog sudskog postupka, od stupanja optužnice na pravnu snagu, pa do prvostepene presude proteklo je oko 13 mjeseci, dok je drugostepeni postupak, po žalbama branilaca, trajao još dodatnih 7. Uvidom u spise konstatovano je da su rokovi za zakazivanje i nastavak odloženih glavnih pretresa poštovani, strankama u postupku omogućeno je korišćenje prava propisanih ZKP-om, pa određeno probijanje instruktivnog roka iz čl. 411 st. 2 ZKP-a Višeg suda za odlučivanje po žalbi, načelno ne bi moglo uticati na ocjenu o poštovanju standarda pravičnog suđenja. Da li je postupak završen „u razumnom roku“, moglo bi biti predmet posebne analize, naročito se to odnosi na efikasnost i brzinu postupka koji se odvijao pred ODT Podgorica. Trajanje samog postupka, od kritičnog događaja do pravosnažnosti, od 3 godine i 6 mjeseci mogao bi u tom smislu da bude indikativan, uz svakako vođenje računa o svim okolnostima koje su opravdano ili ne, dovele do odugovlačenja.

Druga grupa predmeta odabrana je sa ciljem analize kaznene politike, odnosno konkretno, olakšavajućih i otežavajućih okolnosti u pojedinim predmetima, da bi izveli zaključke o tome na koji način njihova ocjena

opredjeljuje sudove za izbor konkretne krivične sankcije, odnosno za odmjeravanje kazne, kada se odluči za takvu sankciju.

Ono što se može zaključiti na osnovu analize samih statističkih podataka Osnovnog suda u Podgorici, a to je da se sud u svim slučajevima osude za krivična djela koji za posljedicu imaju ugrožavanje bezbjednosti novinara, odlučivao za zatvorsku kaznu, koja se kretala u rasponu od 3 do 10 mjeseci. Ukoliko se uzme u obzir činjenica da su u pitanju uglavnom krivična djela za koja je zapriječena kazna zatvora do 5 godina, te aktuelnu sudsku praksu u pogledu drugih krivičnih djela iste težine, stiže se utisak da su sudovi ipak pokušali da pokažu određenu vrstu "senzibiliteta" i kroz sam izbor krivične sankcije i visinu kazne. Naravno, uz ogradu da nije izvršena analiza svakog konkretnog slučaja, u pogledu olakšavajućih i otežavajućih okolnosti na strani okrivljenih. Međutim, statistički podaci pokazuju da u slučajevima krivičnih djela za koja je zapriječena kazna zatvora do 5 godina, imamo visok procenat izrečenih alternativnih sankcija (mjere upozorenja, rad u javnom interesu), naročito u slučajevima ranije neosuđivanosti učinioca. Iako izbor krivične sankcije i njena visina zavise od različitih okolnosti, svojstvenih svakom konkretnom slučaju, činjenica da je Osnovni sud u Podgorici u svim osuđujućim odlukama izricao zatvorske kazne, ipak šalje određenu poruku potencijalnim izvršiocima ovih krivičnih djela, što predstavlja dobru osnovu za ostvarivanje generalne i specijalne prevencije, kao svrhe kažnjavanja iz čl. 32 Krivičnog zakonika Crne Gore, u okviru opšte svrhe propisivanja i izricanja krivičnih sankcija iz čl. 4 Krivičnog zakonika Crne Gore. U svakom slučaju, trebalo bi nastaviti sa ukazivanjem na značaj prepoznavanja i adekvatnog sankcionisanja učinilaca krivičnih djela kojima se ugrožava bezbjednost novinara, pa i u sferi kaznene politike svakako ima prostora za dalji napredak.

Kako je navedeno, izvršena je i dokumentaciona analiza presuda u dijelu obrazloženja o olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje su opredjeljivale sudove za odabir krivične sankcije i visinu kazne koja je izricana. Za uzorak su odabrani predmeti u kojima je izricana najviša, odnosno najniža kazna, među predmetima koji čine okvir uzorka.

- **Predmet K. br. 186/2018**

U navedenom predmetu, učinilac je oglašen krivim zbog izvršenja krivičnog djela ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168 st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore i izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od 3 (tri) mjeseca.

Za predmetno krivično djelo, u vrijeme izvršenja bila je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Kako proizilazi iz obrazloženja pravosnažne prvostepene presude, sud je na strani okrivljenog našao po jednu olakšavajuću i otežavajuću okolnost. Kao olakšavajuću okolnost sud je cijenio porodične prilike okrivljenog, odnosno okolnost da se radi o ocu jednog djeteta. Otežavajuću okolnost predstavljala je ranija osuđivanost okrivljenog, koji je ranije čak 7 puta osuđivan, između ostalog i za istovrsna krivična djela, što ga čini specijalnim povratnikom. Naravno, bez želje i namjere da ulazimo u komentarisanje pravosnažnih sudskih odluka, na jednom opštem nivou, stiče se utisak da je ovakav vid odnosa olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, naravno uzimajući u obzir i okolnosti konkretnog slučaja, mogao opredijeliti sud da izrekne kaznu koja bi bila bliže gornjoj granici raspona.

- **Predmet K. br. 339/21**

Navedeni predmet ima sličan činjenični supstrat kao i prethodni, pri čemu je učinilac oglašen krivim za isto krivično djelo - ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168 st. 1 Krivičnog zakonika Crne Gore. U ovom slučaju, međutim, izrečena je kazna zatvora u trajanju od 10 mjeseci. Takođe, shodno čl. 67 st. 1 tač. 10 i čl. 77a Krivičnog zakonika Crne Gore, okrivljenom je izrečena i mjera bezbjednosti - zabrana približavanja oštećenom, na udaljenosti manjoj od 100 metara, u trajanju od 1 (jedne) godinu, po pravosnažnosti presude.

Za predmetno krivično djelo, u vrijeme izvršenja bila je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

Kako proizilazi iz obrazloženja pravosnažne prvostepene presude, sud je na strani okrivljenog našao jednu otežavajuću okolnost, dok olakšavajućih okolnosti nije bilo. Kao otežavajuću okolnost sud je cijenio raniju višestruku osuđivanost okrivljenog, koji je ranije 8 puta osuđivan, između ostalog i za istovrsna krivična djela, što ga čini specijalnim povratnikom. Kako vidimo, okolnosti konkretnog slučaja, kao i otežavajuća okolnost u vidu ranije višestruke osuđivanosti okrivljenog, opredijelio je sud za izricanje kazne bliže gornjoj granici propisanog raspona, što smatramo adekvatnijim odgovorom u odnosu na prethodno analizirani predmet.

Napominjemo da se radi o presudama, koji u pogledu izrečene kazne predstavljaju dvije krajnosti, odnosno u pitanju su najviša i najniža izrečena kazna među predmetima koji čine okvir uzorka. Metodološki pogodnu okolnost predstavlja i visok stepen uporedivosti ova dva predmeta, kod činjenice da su u pitanju ista krivična djela, te veoma sličan odnos olakšavajućih i otežavajućih okolnosti.

Takođe, interesantno je istaći da je ugrožavanje sigurnosti iz čl. 168 Krivičnog zakonika Crne Gore jedno od krivičnih djela koje je obuhvaćeno izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika s kraja 2021. godine, odnosno ovo krivično djelo dobilo je kvalifikovani (teži) oblik, a kvalifikatornu okolnost predstavlja okolnost da je djelo učinjeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa obavljanjem tih poslova. Kako je odredbom čl. 142 st. 32 Krivičnog zakonika Crne Gore normirano da se poslom od javnog značaja smatra obavljanje profesije ili dužnosti koje je povezano sa povećanim rizikom za bezbjednost lica koje ga obavlja, između ostalog, i u oblasti javnog informisanja, to znači da je sada, za krivično djelo ugrožavanje sigurnosti, ukoliko se utvrdi da je učinjeno prema novinaru, u vezi sa obavljanjem novinarskog posla, zaprijećena znatno strožija kazna (zatvor od 6 mjeseci do 5 godina), u odnosu na raniju (novčana kazna ili zatvor do jedne godine), pa će to neminovno uticati i na kaznenu politiku sudova u ovakvim slučajevima.

Zaključci i preporuke

Na osnovu iscrpne analize zakonodavne osnove i sudskih postupaka i presuda u slučajevima ugrožavanja bezbjednosti novinara, istraživački tim došao je do sljedećih zaključaka i preporuka:

- U cilju efikasnije zaštite bezbjednosti novinara/ki i drugih medijskih radnika bilo bi značajno formiranje posebnog tima u Ministarstvu unutrašnjih poslova i tužilaštvima – tzv. kontakt tačaka odnosno određivanje lica u policiji i tužilaštvima, koja bi bila zadužena da koordiniraju postupanje u slučajevima izvršenja krivičnih djela na štetu novinara, te uspostavljanje dežurne telefonske linije i platforme na Internetu za hitne slučajeve koje bi bile dostupne 24h na dan, kako bi novinari/ke i drugi medijski radnici, u slučaju potrebe, imali trenutni pristup zaštitnim mjerama.
- Potrebno je razviti servise podrške novinarima i medijskim radnicima koji su žrtve napada i prijetnji, a koji bi podrazumijevali mogućnost besplatne pravne pomoći i zastupanja od strane kvalifikovanog punomoćnika, ali i psihološke i medicinske podrške, u slučaju potrebe.
- Neophodno je uspostavljanje novih i jačanje postojećih mehanizama za prikupljanje i praćenje informacija, kao što su baze podataka, kako bi se omogućilo prikupljanje, analiza i prijavljivanje konkretnih kvantitativnih i kvalitativnih, razvrstanih podataka o napadima na novinare/ke i medijske radnike.
- Potrebno je kontinuirano sprovoditi obuke za sve aktere koji su uključeni u postupanje i odlučivanje (policijske službenike, tužioce, sudije itd), a u vezi zaštite slobode izražavanja i novinara, posebne aspekte istraga napada na novinare i druga važna pitanja, posebno u svijetlu istraga starih slučajeva napada na novinare.
- Potrebno je dodatno senzibilisati sudije i raditi na ujednačavanju sudske prakse u slučajevima nasilja nad novinarima i drugim medijskim radnicima, efikasnoj primjeni kvalifikovanih oblika krivičnih djela, kao i razmotriti potrebu za kreiranjem uputstava za postupanje u predmetima napada na novinare.

SINDIKAT

Crne
Gore

MED|JA

